Ilmiy tadqiqotlar va ularning yechimlari jurnali
Aoka guvohnoma № 323759 ISSN: 3060-4818

DEGLOBALIZATSIYA TENDENSIYALARI: PROTEKSIONIZM VA SAVDO URUSHLARI ZAMONAVIY JAHON IQTISODIYOTIDA

Saidakbarova Madinaxon Anisbekovna
Mutaxasislik “ijtimoiy-gumanitar va aniq fanlar” kafedrasi katta o’qituvchi.
Yoqubova Fotimaxon Baxromjonovna
Toshkent Davlat Iqtisodiyot Universiteti Andijon Fakulteti «Iqtisodiyot» ta’lim yo’nalishi 3-bosqich talabasi
https://doi.org/10.5281/zenodo.23661018

Annotatsiya: Berilgan maqolada zamonaviy jahon iqtisodiyotida deglobalizatsiya jarayonlarining kuchayishi, proteksionistik siyosatning kengayishi va savdo urushlarining xalqaro iqtisodiy munosabatlarga ta’siri o‘rganiladi. Tadqiqotda global savdoning rivojlanish tendensiyalari, bojxona tariflari va savdo cheklovlarining iqtisodiy oqibatlari, xalqaro ishlab chiqarish zanjirlaridagi o‘zgarishlar hamda davlatlarning iqtisodiy xavfsizlikni ta’minlashga qaratilgan choralari tahlil qilinadi. Jahon savdo tashkiloti (JST), BMTning Savdo va taraqqiyot bo‘yicha konferensiyasi (UNCTAD) hamda boshqa xalqaro tashkilotlarning ma’lumotlari tadqiqotning daliliy asosini tashkil etadi. Shuningdek, deglobalizatsiya sharoitida rivojlanayotgan mamlakatlar, xususan, O‘zbekiston uchun yuzaga keladigan iqtisodiy imkoniyatlar va xatarlar ko‘rib chiqiladi. Tadqiqot natijalaridan kelib chiqib, tashqi savdo aloqalarini diversifikatsiya qilish, eksport raqobatbardoshligini oshirish va global iqtisodiy beqarorlikka nisbatan milliy iqtisodiyot barqarorligini mustahkamlash bo‘yicha takliflar ishlab chiqish nazarda tutiladi.
Kalit so’zlari: Deglobalizatsiya, proteksionizm, savdo urushlari, xalqaro savdo, bojxona tariflari, savdo siyosati, iqtisodiy globallashuv, global qiymat zanjirlari, iqtisodiy xavfsizlik, savdo cheklovlari, eksport diversifikatsiyasi, O‘zbekiston iqtisodiyoti.

Annotation: This article examines the intensification of deglobalization processes in the modern world economy, the expansion of protectionist policies, and the impact of trade wars on international economic relations. The study focuses on global trade trends, the economic consequences of customs tariffs and trade restrictions, changes in international production networks, and government measures aimed at strengthening economic security. Data from the World Trade Organization (WTO), the United Nations Conference on Trade and Development (UNCTAD), and other international institutions provide the empirical basis for the research. Particular attention is given to the opportunities and risks facing developing economies, especially Uzbekistan, amid growing uncertainty in international trade. Based on the findings, the study aims to develop recommendations for diversifying foreign trade relations, improving export competitiveness, and strengthening the resilience of the national economy to global economic disruptions.
Keywords: deglobalization, protectionism, trade wars, international trade, customs tariffs, trade policy, economic globalization, global value chains, economic security, trade restrictions, export diversification, Uzbekistan's economy.

Kirish: Bugungi kunda jahon iqtisodiyotida yuz berayotgan o‘zgarishlar mamlakatlar o‘rtasidagi savdo-iqtisodiy munosabatlarga sezilarli ta’sir ko‘rsatmoqda. Globallashuv jarayonlari bilan bir qatorda davlatlarning milliy iqtisodiy manfaatlarini himoya qilishga intilishi, proteksionistik siyosatning kuchayishi va savdo ziddiyatlarining ortishi kuzatilmoqda. Natijada xalqaro savdo yo‘nalishlari, ishlab chiqarish zanjirlari va iqtisodiy hamkorlik shakllarida muhim o‘zgarishlar yuz bermoqda.

Mazkur sharoitda deglobalizatsiya zamonaviy iqtisodiyotning dolzarb masalalaridan biriga aylanmoqda. Ushbu jarayon xalqaro iqtisodiy aloqalarning ayrim yo‘nalishlarda cheklanishi, savdo hamkorlarining o‘zgarishi va davlatlarning ichki ishlab chiqarishni qo‘llab-quvvatlashga ko‘proq e’tibor qaratishi bilan tavsiflanadi. Biroq deglobalizatsiyani faqat jahon savdosining qisqarishi sifatida baholash to‘g‘ri emas, chunki savdo hajmi o‘sayotgan sharoitda ham xalqaro iqtisodiy aloqalarning tarkibi va yo‘nalishlari o‘zgarishi mumkin. Deglobalizatsiyaning kuchayishida proteksionistik siyosat va savdo urushlari muhim o‘rin tutadi. Bojxona tariflarining oshirilishi, import cheklovlari va mahalliy ishlab chiqaruvchilarga subsidiyalar ajratilishi milliy iqtisodiy manfaatlarni himoya qilishga xizmat qilishi mumkin. Shu bilan birga, bunday choralar mahsulotlar narxining oshishi, raqobatning cheklanishi va davlatlar o‘rtasidagi iqtisodiy ziddiyatlarning kuchayishiga olib kelishi ehtimoli mavjud. AQSh va Xitoy o‘rtasidagi savdo ziddiyatlari ushbu jarayonning muhim misollaridan biri bo‘lib, uning oqibatlari xalqaro ishlab chiqarish va ta’minot zanjirlariga ham ta’sir ko‘rsatmoqda.

Mavzuning dolzarbligi O‘zbekiston uchun ham muhim ahamiyatga ega. Jahon bozorlaridagi o‘zgarishlar mamlakat eksporti, import xarajatlari, investitsiya oqimlari va mahalliy korxonalarning raqobatbardoshligiga ta’sir qilishi mumkin. Shu bilan birga, xalqaro savdo oqimlarining qayta taqsimlanishi yangi eksport bozorlarini egallash va xorijiy investitsiyalarni jalb qilish uchun imkoniyatlar yaratadi. Shuning uchun deglobalizatsiyaning ehtimoliy xavflarini baholash bilan birga, undan kelib chiqadigan iqtisodiy imkoniyatlarni ham o‘rganish zarur. Tadqiqotning maqsadi zamonaviy jahon iqtisodiyotida deglobalizatsiya tendensiyalarini o‘rganish, proteksionizm va savdo urushlarining xalqaro savdoga ta’sirini tahlil qilish hamda O‘zbekiston uchun yuzaga keladigan imkoniyat va xavflarni aniqlashdan iborat. Ushbu maqsadga erishish uchun deglobalizatsiya va proteksionizmning iqtisodiy mazmunini yoritish, savdo urushlarining sabablarini o‘rganish, xalqaro savdo ko‘rsatkichlarini tahlil qilish, global qiymat zanjirlaridagi o‘zgarishlarni baholash hamda O‘zbekiston tashqi savdosini rivojlantirishga qaratilgan takliflar ishlab chiqish vazifalari belgilandi.

Tadqiqotning ilmiy ahamiyati deglobalizatsiyani xalqaro savdoning qisqarishi bilangina emas, balki savdo oqimlarining qayta yo‘nalishi va iqtisodiy aloqalarning tarkibiy o‘zgarishi bilan bog‘liq holda o‘rganishda namoyon bo‘ladi. Amaliy jihatdan esa olingan natijalar O‘zbekiston tashqi savdosini diversifikatsiya qilish, eksport raqobatbardoshligini oshirish va global iqtisodiy beqarorlik sharoitida milliy iqtisodiyot barqarorligini mustahkamlash bo‘yicha tavsiyalar ishlab chiqishga xizmat qiladi.

Tadqiqotlar metodologiyasi: Ushbbu tadqiqotda deglobalizatsiya, proteksionizm va savdo urushlarining xalqaro iqtisodiy munosabatlarga ta’sirini o‘rganish uchun tizimli, qiyosiy va statistik tahlil usullaridan foydalaniladi. Tizimli tahlil orqali ushbu jarayonlarning o‘zaro bog‘liqligi, qiyosiy tahlil yordamida mamlakatlarning savdo siyosatidagi farqlar, statistik tahlil orqali esa xalqaro savdo ko‘rsatkichlaridagi o‘zgarishlar o‘rganiladi.

Tadqiqot davomida AQSh va Xitoy o‘rtasidagi savdo ziddiyatlari hamda ularning xalqaro savdoga ta’siri tahlil qilinadi. Axborot bazasini JST, UNCTAD, XVJ, Jahon banki va O‘zbekiston Respublikasi

Milliy statistika qo‘mitasining rasmiy ma’lumotlari, shuningdek, ilmiy maqolalar va xalqaro hisobotlar tashkil etadi. Olingan ma’lumotlar asosida jahon savdosidagi asosiy tendensiyalar baholanib, deglobalizatsiyaning O‘zbekiston iqtisodiyoti uchun yuzaga keltirishi mumkin bo‘lgan imkoniyatlari va xavflari aniqlanadi hamda tegishli takliflar ishlab chiqiladi.

Asosiy qism: Zamonaviy jahon iqtisodiyotida deglobalizatsiya, proteksionizm va savdo urushlari xalqaro iqtisodiy munosabatlarning rivojlanishiga ta’sir ko‘rsatuvchi muhim omillardan biri hisoblanadi. Uzoq vaqt davomida globallashuv mamlakatlar o‘rtasidagi savdo aloqalarining kengayishi, xorijiy investitsiyalarning ortishi va ishlab chiqarish jarayonlarining xalqaro miqyosda taqsimlanishi bilan tavsiflangan. Natijada ko‘plab mahsulotlarni ishlab chiqarish bir mamlakat doirasida emas, balki bir nechta davlat ishtirokida amalga oshirila boshladi. Masalan, mahsulotni loyihalash bir mamlakatda, uning tarkibiy qismlarini ishlab chiqarish boshqa davlatlarda, yakuniy yig‘ish esa uchinchi mamlakatda amalga oshirilishi mumkin. Bunday iqtisodiy tizim global qiymat zanjirlari deb ataladi. U ishlab chiqarish xarajatlarini kamaytirish, texnologiyalar almashinuvini tezlashtirish va xalqaro bozorlarga chiqish imkoniyatlarini kengaytirishga xizmat qiladi. Biroq xalqaro iqtisodiy aloqalarning kuchayishi bilan bir qatorda mamlakatlarning tashqi bozorlarga va xorijiy yetkazib beruvchilarga bog‘liqligi ham ortdi. Geosiyosiy ziddiyatlar, pandemiya, transport yo‘nalishlaridagi uzilishlar va savdo cheklovlari ayrim mahsulotlarni yetkazib berishda jiddiy muammolar yuzaga kelishi mumkinligini ko‘rsatdi. Shu sababli ko‘plab davlatlar milliy ishlab chiqarishni qo‘llab-quvvatlash, strategik mahsulotlar importiga qaramlikni kamaytirish va iqtisodiy xavfsizlikni mustahkamlashga ko‘proq e’tibor qarata boshladi. Aynan shu jarayonlar deglobalizatsiya tushunchasining iqtisodiy mazmunini ochib beradi. Deglobalizatsiya xalqaro iqtisodiy aloqalarning ayrim yo‘nalishlarda cheklanishi, savdo oqimlarining qayta taqsimlanishi va davlatlarning ichki iqtisodiy manfaatlariga ustuvor ahamiyat berishi bilan namoyon bo‘ladi. Biroq uni globallashuvning butunlay tugashi sifatida tushunish noto‘g‘ri, chunki ayrim savdo aloqalari cheklangan bir vaqtda boshqa yo‘nalishlarda xalqaro hamkorlik davom etishi yoki kengayishi mumkin.

Ushbu holatni xalqaro savdoning amaldagi ko‘rsatkichlari orqali ham ko‘rish mumkin. BMTning Savdo va taraqqiyot bo‘yicha konferensiyasi (UNCTAD) ma’lumotlariga ko‘ra, 2024-yilda jahon tovarlar va xizmatlar savdosi 33 trillion AQSh dollariga yetib, 2023-yilga nisbatan 3,7 foizga oshgan. Bunda tovarlar savdosi 2 foizga, xizmatlar savdosi esa 9 foizga o‘sgan. Xizmatlar savdosining tezroq o‘sishi xalqaro iqtisodiyotda raqamli xizmatlar, transport, logistika va boshqa xizmat turlarining ahamiyati ortib borayotganini ko‘rsatadi. Ushbu ma’lumotdan kelib chiqib, deglobalizatsiyani faqat jahon savdosi hajmining kamayishi bilan izohlash mumkin emas. Savdo hajmi o‘sishda davom etgan holda ham savdo hamkorlarining tarkibi, mahsulotlar yetkazib berish yo‘nalishlari va ishlab chiqarish joylashuvi o‘zgarishi mumkin. Deglobalizatsiya jarayonining kuchayishida proteksionistik siyosat muhim o‘rin tutadi. Proteksionizm davlat tomonidan mahalliy ishlab chiqaruvchilarni xorijiy raqobatdan himoya qilishga qaratilgan iqtisodiy choralarni anglatadi. Uning asosiy vositalari bojxona tariflarini oshirish, import kvotalarini belgilash, mahalliy korxonalarga subsidiyalar ajratish va ayrim mahsulotlar savdosiga cheklovlar kiritishdan iborat. Bunday choralar ayrim tarmoqlarning rivojlanishiga, yangi ish o‘rinlari yaratilishiga va strategik mahsulotlarni mahalliy ishlab chiqarish imkoniyatlarining kengayishiga yordam berishi mumkin. Shu bilan birga, import bojlarining oshishi xorijiy mahsulotlar bilan bir qatorda import xomashyosi va uskunalaridan foydalanadigan mahalliy korxonalarning ham xarajatlarini ko‘paytirishi mumkin. Natijada mahsulot narxi oshishi, raqobat susayishi va iste’molchilarning tanlovi qisqarishi

ehtimoli yuzaga keladi. Demak, proteksionistik siyosatning samaradorligi faqat mahalliy ishlab chiqaruvchilarga berilgan himoya bilan emas, balki uning iqtisodiyotning boshqa tarmoqlariga ta'siri bilan ham baholanishi kerak.

Proteksionizmning zamonaviy iqtisodiyotdagi eng muhim misollaridan biri AQSh va Xitoy o'rtasidagi savdo ziddiyatlaridir. 2018-yildan boshlab ikki mamlakat o'rtasida ayrim tovarlarga nisbatan boj tariflari oshirildi va javob savdo choralari qo'llanildi. Ushbu ziddiyatlarning sabablari orasida savdo balansidagi nomutanosibliklar, texnologik raqobat, intellektual mulkni himoya qilish va strategik tarmoqlardagi ustunlik uchun kurash mavjud. Savdo cheklovlari ikki mamlakatning o'zaro munosabatlari bilan cheklanib qolmay, ularga mahsulot yetkazib beradigan boshqa davlatlarga ham ta'sir ko'rsatishi mumkin. Masalan, yirik bozorlardan birida import cheklansa, boshqa mamlakatlarning ishlab chiqaruvchilari ushbu bozorda o'z mahsulotlarini sotish imkoniyatiga ega bo'lishi mumkin. Biroq bunday imkoniyatdan foydalanish uchun mahsulot sifati, narxi, texnik standartlari va yetkazib berish shartlari xaridorlar talabiga mos bo'lishi zarur. Jahon savdo tashkilotining 2025-yilgi prognozlari savdo siyosatidagi o'zgarishlarning xalqaro savdoga ta'siri murakkab ekanini ko'rsatadi. Tashkilot 2025-yil aprelida boj tariflari va savdo siyosatidagi noaniqliklar ta'sirida jahon tovar savdosi hajmi 0,2 foizga qisqarishi mumkinligini bildirgan. Keyinchalik, 2025-yil avgustida yangi ma'lumotlar va tariflar kuchga kirishidan oldin importning ko'payishi kabi omillar hisobga olinib, prognoz 0,9 foizlik o'sishga qayta ko'rib chiqilgan. Bu ko'rsatkichlar turli vaqtlarda tuzilgan prognozlar bo'lib, yakuniy statistik natijalar bilan tenglashtirilmasligi kerak. Bu vaziyatdan kelib chiqadigan xulosa shuki, savdo siyosatidagi o'zgarishlar iqtisodiy natijalarga darhol va bir xil shaklda ta'sir qilmaydi. Korxonalar bojlar oshishidan oldin mahsulotlarni ko'proq import qilishi, zaxiralarni to'plashi yoki yangi yetkazib beruvchilarni izlashni boshlashi mumkin. Shuning uchun xalqaro savdodagi o'zgarishlarni baholashda birgina yil ko'rsatkichlariga emas, balki bir necha yil davomida kuzatilgan tendensiyalarga ham e'tibor qaratish lozim.

Savdo urushlarining yana bir muhim oqibati global qiymat zanjirlarining qayta tashkil etilishidir. Hozirgi vaqtda ko'plab korxonalar xomashyo, ehtiyot qismlar va texnologik uskunalarni turli mamlakatlardan xarid qiladi. Agar ushbu mahsulotlarning biriga boj joriy etilsa yoki uning yetkazib berilishi cheklansa, yakuniy mahsulotning tannarxi ham oshishi mumkin. Bunday sharoitda xalqaro kompaniyalar yetkazib beruvchilar sonini ko'paytirish, ishlab chiqarishni geografik jihatdan yaqin mamlakatlarga ko'chirish yoki siyosiy jihatdan yaqin hamkorlar bilan iqtisodiy aloqalarni kuchaytirishga intiladi. Ushbu yondashuvlar ta'minotdagi uzilishlar xavfini kamaytirishi mumkin, ammo yangi ishlab chiqarish quvvatlarini tashkil etish, transport tizimini o'zgartirish va boshqa yetkazib beruvchilarga moslashish qo'shimcha xarajatlarni talab qiladi. Xalqaro valyuta jamg'armasining 2024-yilda e'lon qilingan tadqiqotlarida geosiyosiy jihatdan bir-biridan uzoqroq bo'lgan mamlakatlar o'rtasidagi savdo va investitsiya oqimlarida nisbiy pasayish belgilari qayd etilgan. Tadqiqotda ayrim bloklar o'rtasidagi savdo oqimlari taxminan 12 foizga, to'g'ridan-to'g'ri xorijiy investitsiya oqimlari esa 20 foizga nisbatan kamaygani ko'rsatilgan. Bu raqamlar barcha mamlakatlarning savdosi bir xil miqdorda qisqarganini anglatmaydi, balki tadqiqotda qo'llangan yondashuv bo'yicha geosiyosiy jihatdan uzoq guruhlar o'rtasidagi oqimlarda kuzatilgan nisbiy o'zgarishni ifodalaydi. Ushbu holat xalqaro iqtisodiy aloqalarning to'liq uzilishidan ko'ra, ayrim tarmoqlar va mamlakatlar o'rtasidagi munosabatlarning qayta shakllanayotganini ko'rsatadi.

Deglobalizatsiya rivojlanayotgan mamlakatlar uchun ham imkoniyatlar, ham xavflarni yuzaga keltiradi. Bir tomondan, yirik iqtisodiyotlar o‘rtasidagi savdo cheklovlari yangi yetkazib beruvchilar uchun bozor imkoniyatlarini yaratishi mumkin. Ikkinchi tomondan, import qilinadigan uskunalar va xomashyo qimmatlashishi, xalqaro talab o‘zgarishi va raqobat kuchayishi ehtimoli mavjud. Shuning uchun rivojlanayotgan mamlakatlarning ushbu jarayondan oladigan foydasi ularning ishlab chiqarish salohiyati, transport infratuzilmasi, mehnat unumdorligi va investitsiya muhitiga bog‘liq. Yangi bozorga kirish imkoniyatining mavjudligi o‘z-o‘zidan eksport muvaffaqiyatini kafolatlamaydi. Buning uchun korxonalar mahsulot sifatini yaxshilashi, ishlab chiqarish xarajatlarini nazorat qilishi va xalqaro standartlarga moslashishi zarur. Mazkur jarayonlar O‘zbekiston iqtisodiyoti uchun ham muhim ahamiyatga ega. Mamlakatning tashqi savdo aloqalari kengayib borayotgan bir sharoitda jahon bozorlaridagi o‘zgarishlar eksport, import, investitsiya va ishlab chiqarish xarajatlariga ta’sir qilishi mumkin. O‘zbekiston Respublikasi Milliy statistika qo‘mitasining 2026-yil yanvar oyida e’lon qilingan dastlabki ma’lumotlariga ko‘ra, mamlakat tashqi savdo aylanmasi 2025-yilda 81,2 milliard AQSh dollarini tashkil etgan. Shundan eksport 33,8 milliard dollarni, import esa 47,4 milliard dollarni tashkil qilgan. 2025-yilda tashqi savdo aylanmasi 2024-yilga nisbatan 20,7 foizga o‘sgan. Ushbu ko‘rsatkichlar O‘zbekistonning xalqaro iqtisodiy aloqalari kengayib borayotganini ko‘rsatadi. Shu bilan birga, import hajmining eksportdan yuqori ekanligi tashqi savdo tarkibini chuqurroq o‘rganishni talab qiladi. Biroq savdo balansidagi manfiy saldo o‘z-o‘zidan iqtisodiyotning zaifligini anglatmaydi. Chunki import tarkibida ishlab chiqarish uskunalari, texnologiyalar va kelajakdagi ishlab chiqarish uchun zarur vositalar ham bo‘lishi mumkin. Shu sababli importni baholashda nafaqat uning qiymatiga, balki qanday mahsulotlardan iborat ekaniga va ular iqtisodiy rivojlanishga qanday hissa qo‘shishiga ham e’tibor qaratish zarur.

O‘zbekistonning asosiy savdo hamkorlari bilan iqtisodiy aloqalari ham tashqi savdo barqarorligiga ta’sir ko‘rsatuvchi omillardan biridir. Milliy statistika qo‘mitasi ma’lumotlariga ko‘ra, 2025-yilda Xitoyning O‘zbekiston tashqi savdo aylanmasidagi ulushi 21,2 foizni, Rossiyaning ulushi 16 foizni, Qozog‘istonning ulushi esa 6,1 foizni tashkil etgan.

Yirik savdo hamkorlari bilan barqaror aloqalar iqtisodiy imkoniyatlarni kengaytiradi. Biroq ayrim bozorlarda savdo siyosati yoki iqtisodiy vaziyat keskin o‘zgarsa, bu o‘zgarishlar O‘zbekiston korxonalariga ham ta’sir qilishi mumkin. Shu sababli tashqi savdoni diversifikatsiya qilish, ya’ni yangi bozorlarni o‘zlashtirish va mahsulotlar turini kengaytirish muhim vazifalardan biri hisoblanadi.

O‘zbekiston uchun yana bir muhim yo‘nalish mahalliy ishlab chiqarishning raqobatbardoshligini oshirishdir. Ayrim strategik mahsulotlarni mamlakat ichida ishlab chiqarish tashqi ta’minotga qaramlikni kamaytirishi mumkin. Biroq import o‘rnini bosish siyosati iqtisodiy jihatdan asoslangan bo‘lishi lozim. Agar mahsulotni mahalliy ishlab chiqarish juda qimmatga tushsa yoki zarur texnologiyalar mavjud bo‘lmasa, importni sun’iy ravishda cheklash korxonalar xarajatlarini oshirishi mumkin. Shuning uchun mahalliylashtirish siyosati ishlab chiqarish samaradorligi, texnologik rivojlanish va xalqaro raqobatbardoshlikni oshirish bilan birgalikda olib borilishi kerak. Shuningdek, O‘zbekistonning geografik joylashuvi sababli transport va logistika imkoniyatlarini rivojlantirish alohida ahamiyatga ega. Muqobil transport yo‘nalishlarini kengaytirish, bojxona jarayonlarini takomillashtirish va qo‘shni mamlakatlar bilan savdo hamkorligini rivojlantirish eksportchilarning xarajatlarini kamaytirishga yordam berishi mumkin. Bunda raqamli xizmatlar, dasturiy ta’minot, transport va boshqa xizmatlar eksportini rivojlantirish ham iqtisodiyotning tashqi bozorlardan daromad olish manbalarini kengaytiradi. Umuman

olganda, tahlillar deglobalizatsiya sharoitida iqtisodiy barqarorlikni ta’minlash uchun xalqaro savdoni to‘liq cheklash emas, balki tashqi iqtisodiy aloqalarni yanada muvozanatli tashkil etish zarurligini ko‘rsatadi. O‘zbekiston uchun eksport geografiyasini kengaytirish, import manbalarini diversifikatsiya qilish, mahalliy korxonalar samaradorligini oshirish va mintaqaviy savdo hamkorligini rivojlantirish muhim yo‘nalishlar hisoblanadi.

Deglobalizatsiya va O’zbekiston tashqi savdosiga oid asosiy ko‘rsatkichlar

№	Ko‘rsatkich	Davr	Natija	Tahliliy izoh
1	Jahon tovarlar va xizmatlar savdosi	2024-yil	$33 trln	Global savdo o‘sishda davom etgan.
2	Jahon savdosining yillik o‘sishi	2024-yil	3,7%	Savdo hajmi bilan deglobalizatsiya bir xil tushuncha emas.
3	Xizmatlar savdosining o‘sishi	2024-yil	9%	Xizmatlar xalqaro savdoning muhim o‘sish manbai bo‘lgan.
4	O’zbekiston tashqi savdo aylanmasi	2025-yil	$81,2 mlrd	Mamlakatning tashqi iqtisodiy aloqalari kengaygan.
5	O’zbekiston eksporti	2025-yil	$33,8 mlrd	Eksport salohiyatini rivojlantirish muhim.
6	O’zbekiston importi	2025-yil	$47,4 mlrd	Import tarkibi va yetkazib beruvchilarni diversifikatsiya qilish zarur.
7	Xitoyning O’zbekiston tashqi savdosidagi ulushi	2025-yil	21,2%	Yirik savdo hamkorlari bilan aloqalarni barqaror saqlash muhim.
8	Rossiyaning O’zbekiston tashqi savdosidagi ulushi	2025-yil	16%	Tashqi bozorlar geografiyasini kengaytirish maqsadga muvofiq.

Manbalar: UNCTAD (BMT Savdo va taraqqiyot bo‘yicha konferensiyasi), O‘zbekiston Respublikasi Milliy statistika qo‘mitasi. Ko‘rsatkichlar tegishli rasmiy hisobotlar asosida keltirilgan.

Xulosa: Deglobalizatsiya sharoitida iqtisodiy barqarorlikni ta’minlash uchun xalqaro savdoni to‘liq cheklash emas, balki tashqi iqtisodiy aloqalarni muvozanatli tashkil etish, eksport salohiyatini oshirish, importı manbalarini diversifikatsiya qilish va mintaqaviy savdo hamkorligini rivojlantirish zarur.

Xulosa va takliflar: Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatadiki, deglobalizatsiya xalqaro iqtisodiy aloqalarning to‘liq qisqarishi emas, balki savdo yo‘nalishlari va hamkorlik shakllarining o‘zgarishidir. Geosiyosiy ziddiyatlar, savdo urushlari va bojxona tariflarining oshishi mamlakatlarni tashqi iqtisodiy xatarlarga nisbatan barqarorlikni kuchaytirishga undamoqda. UNCTAD ma’lumotlariga ko‘ra, 2024-yilda

jahon tovarlar va xizmatlar savdosi qariyb 33 trillion AQSh dollariga yetib, 3,7 foizga o‘sgan. Bu xalqaro savdo o‘z ahamiyatini saqlab qolayotganini, biroq uning tarkibi va yo‘nalishlari o‘zgarayotganini ko‘rsatadi.

Proteksionistik siyosat ayrim tarmoqlarni himoya qilishi mumkin, ammo uzoq muddatli savdo cheklovlari ishlab chiqarish xarajatlarini oshirishi, raqobatni susaytirishi va iste’molchilar uchun narxlarning ko‘tarilishiga olib kelishi ehtimoli mavjud. Shu sababli savdo siyosati mahalliy ishlab chiqaruvchilarni qo‘llab-quvvatlash bilan birga, iqtisodiy samaradorlik va xalqaro raqobatbardoshlikni ham ta’minlashi zarur.

O‘zbekiston Milliy statistika qo‘mitasining dastlabki ma’lumotlariga ko‘ra, 2025-yilda mamlakat tashqi savdo aylanmasi 81,2 milliard AQSh dollarini tashkil etgan. Eksport 33,8 milliard dollar, import esa 47,4 milliard dollarga teng bo‘lgan. Bu ko‘rsatkichlar eksport salohiyatini oshirish, yuqori qo‘shilgan qiymatli mahsulotlar ishlab chiqarishni kengaytirish va tashqi bozorlarga qaramlik xatarlarini kamaytirish zarurligini ko‘rsatadi.

Tadqiqot asosida quyidagi takliflar ishlab chiqildi:

1. Eksport bozorlarini diversifikatsiya qilish - yangi xalqaro bozorlarni o‘zlashtirish va ayrim savdo hamkorlariga haddan tashqari bog‘liqlikni kamaytirish.

2. Yuqori qo‘shilgan qiymatli mahsulotlar eksportini oshirish - tayyor sanoat mahsulotlari, qayta ishlangan tovarlar va zamonaviy texnologiyalarga asoslangan ishlab chiqarishni rivojlantirish.

3. Import manbalarini kengaytirish - muhim xomashyo, uskuna va ehtiyot qismlarni bir nechta muqobil yetkazib beruvchilardan olish imkoniyatlarini yaratish.

4. Transport-logistika tizimini takomillashtirish - xalqaro transport yo‘laklarini rivojlantirish, bojxona jarayonlarini raqamlashtirish va tashish xarajatlarini kamaytirish.

5. Mahalliy ishlab chiqaruvchilarni samarali qo‘llab-quvvatlash - davlat ko‘magini mahsulot sifati, unumdorlik, innovatsiya va raqobatbardoshlikni oshirish bilan bog‘lash.

6. Xizmatlar eksportini rivojlantirish - axborot texnologiyalari, turizm, transport-logistika va biznes xizmatlarining xalqaro bozorlardagi imkoniyatlarini kengaytirish.

7. Tashqi iqtisodiy xatarlarni monitoring qilish - jahon bozorlaridagi tariflar, narxlar va logistika o‘zgarishlarini muntazam tahlil qilib, xavflarga oldindan tayyorlanish.

Xulosa qilib aytganda, deglobalizatsiya sharoitida O‘zbekiston uchun eng maqbul strategiya xalqaro iqtisodiy hamkorlikni saqlab qolish bilan birga, milliy ishlab chiqarish samaradorligini oshirish, eksport geografiyasini kengaytirish va tashqi xatarlarga chidamlilikni kuchaytirishdan iborat. Ushbu yo‘nalishlarni izchil amalga oshirish mamlakat tashqi savdosining barqarorligini ta’minlash va jahon iqtisodiyotidagi raqobatbardoshligini mustahkamlashga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Baldwin R. E. The Political Economy of Trade Policy // *Journal of Economic Perspectives*. – 1989. – Vol. 3, No. 4. – P. 119–135.
2. World Trade Organization (WTO). *Global Trade Outlook and Statistics: Update, October 2025*. – Geneva: WTO, 2025. – URL: https://www.wto.org/english/res_e/publications_e/gtos1025_e.htm
3. United Nations Conference on Trade and Development (UNCTAD). *Key Statistics and Trends in International Trade 2024*. – Geneva: United Nations, 2025. – URL: https://unctad.org/publication/key-statistics-and-trends-international-trade-2024

4. UNCTAD. Global Trade Hits Record $33 Trillion in 2024, Driven by Services and Developing Economies // UN Trade and Development. – 2025-yil 14-mart. – URL: https://unctad.org/news/global-trade-hits-record-33-trillion-2024-driven-services-and-developing-economies
5. International Monetary Fund (IMF). *Changing Global Linkages: A New Cold War?* – Washington, D.C.: IMF. – URL: https://www.imf.org/
6. International Monetary Fund (IMF). Geoeconomic Fragmentation and Foreign Direct Investment // *World Economic Outlook: A Rocky Recovery*. – Washington, D.C.: IMF, 2023. – URL: https://www.elibrary.imf.org/display/book/9798400224119/CH004.xml
7. O‘zbekiston Respublikasi Milliy statistika qo‘mitasi. Uzbekistan’s Foreign Trade Turnover Exceeded $81 Billion in 2025. – 2026-yil 22-yanvar. – URL: https://stat.uz/en/press-center/news-of-committee/66432-2025-jilda-zbekistonning-
8. World Trade Organization (WTO). *Global Trade Outlook and Statistics: April 2025*. – Geneva: WTO, 2025. – URL: https://www.wto.org/english/res_e/publications_e/trade_outlook25_e.htm
9. World Trade Organization (WTO). Temporary Tariff Pause Mitigates Trade Contraction, but Strong Downside Risks Persist. – 2025-yil 16-aprel. – URL: https://www.wto.org/english/news_e/news25_e/tfore_16apr25_e.htm